

TE KOOP:

EEN ZEER STIJLVOL EN KARAKTERISTIEK KERKORGEL

In 1904 gebouwd voor de Gereformeerde kerk van Wommels (Friesland)

De Orgelbouwer: In 1880 stichtten Fokke Bakker (1842-1904) en Arjen Timmenga (1854-1920) een orgelmakerij in Leeuwarden. In de tachtig jaar van hun bestaan als familiebedrijf hebben zij het ambacht in stand gehouden, tegen alle moderniseringsdrang om hen heen in. Op 31 juli 1904, overlijdt Bakker. Timmenga zet dan het bedrijf voort en vormt in juli 1919 een compagnonschap met zijn zoon Bernard (1889-1972). Na het overlijden van Arjen Timmenga op 16 november 1920 leidt Bernard het bedrijf tot 1960.

Het orgel in de Gereformeerde kerk van Wommels is in 1904 gebouwd en in 1916 uitgebreid. In 1951 volgde een restauratie door Bakker en Timmenga. In 1971 werd het orgel gerestaureerd door Fonteijn en Gaal. Het gereformeerde kerkgebouw is inmiddels gesloten. De historische Jacobikerk is momenteel de enige kerk van de PKN in Wommels.

Dispositie:

Prestant	8'
Bourdon	16' bas (C – B)
Bourdon	16' discant
Holpijp	8'
Viola di Gamba	8'
Octaaf	4'
Fluit	4'
Cornet	3 st. discant
Octaaf	2'
Mixtuur	2 -3 st.
Trompet	8'
Ventiel	

Klavieromvang: C – f³

Pedaalomvang: C – c¹

Algehele toestand

Het orgel verkeert vrijwel geheel in originele staat. Het is een stijlvol en karakteristiek instrument van zeer hoge kwaliteit. De klank is als buitengewoon fraai en authentiek te omschrijven.

De orgelkas

De fraaie orgelkas is gemaakt van grenenhout en voorzien van fraai houtsnijwerk. Er zijn enige kleine (krimp)scheuren maar deze kunnen eenvoudig worden hersteld.

Afmetingen

Hoogte : 3.70 meter (met bekroning op de middentoren ongeveer 4.20 meter)

Breedte : 3,15 meter

Diepte : 1,50 meter

De verkoper is bereid om ook de gehele balustrade met onderlijst van de orgelgaanderij met het orgel te verkopen. Deze kan dan, indien gewenst, verwerkt worden in de nieuwe situatie.

De huidige kleur van de orgelkast is "gebroken" wit. De frontpijpen zijn gemaakt van een hoog tingehalte. Op de labia van deze fraaie frontpijpen is bladgoud aangebracht. Rond 1900 was het gebruikelijk om orgelkasten in een houtstructuur te verven, met name als eikenhout. Vanzelfsprekend is dit een specifieke (donkere) kleur en deze moet natuurlijk ook in een kerkgebouw passen.

Hieronder een aantal voorbeelden van andere orgels van deze Friese orgelbouwer. De overeenkomsten met het orgel van Wommels zijn duidelijk:

De speeltafel

Ook de speeltafel van het orgel is na ruim 110 jaar nog nagenoeg in originele staat. De omlijsting van het klavier (de zogenaamde bakstukken) is zeer fraai vormgegeven. De registerknoppen zitten allen boven de muziklessenaar, de in de knoppen ingelaten register-naamplaatjes zijn van porselein met zwart schrift, ze zijn zelfs na 110 jaar nog goed leesbaar.

De toetsen zijn van hout, het beleg van de ondertoetsen is van celluloid, de boventoetsen zijn van zwart ebbenhout. Een aantal boventoetsen is afgesleten, indien gewenst kunnen we, in overleg met de koper, een aantal nieuwe boventoetsen van zwart ebbenhout aanbrengen of het ondertoetsbeleg vervangen voor been. De geleidingen van de toetsen zijn na ruim 110 jaar uitgesleten en dienen gerestaureerd te worden (zodat de grote zijdelingse ruimte opgeheven wordt). Maar deze natuurlijke slijtage is vanzelfsprekend niet ongebruikelijk als men de leeftijd in acht neemt.

Het pedaalklavier is van eikenhout. De verfwerk van de "eiken-gehouten" orgelbank dient samen in stijl te worden hersteld.

De mechanieken

De toets- en registermechanieken van dit orgel zijn op ambachtelijke wijze vervaardigd. De aanleg is eenvoudig en daardoor stabiel. Er werd niet bezuinigd op kwaliteit en materiaal. Vanzelfsprekend is het aan te bevelen om alles na het demonteren weer in de staat te brengen zoals het in 1904 werd opgeleverd.

Het draadwerk ziet er over het algemeen goed uit. Een deel is in stijl vervangen tijdens eerdere restauratiewerkzaamheden.

Tijdens een eerdere restauratie zijn de ijzeren walsarmpjes van het wellenraam onder de windlade blauw geverfd. Het leren draaipunt is nog origineel. Het is mogelijk de invoering of de gehele armpjes in stijl te vervangen (zie afbeelding hieronder).

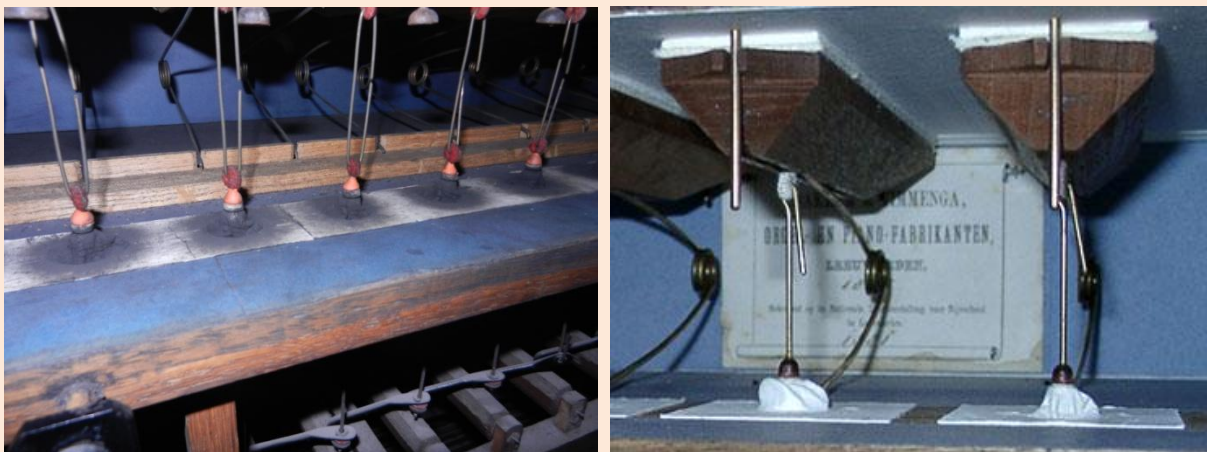

De windlade

Op de windlade staan de meeste pijpen van het orgel. Deze windlade is op de gebruikelijke klassieke wijze vervaardigd.

Bij de laatste restauratie (1971) is er een technische veranderingen aan het originele sleepconcept aangebracht (de dammen tussen het cancellenraam en de pijpstokken zijn verhoogd om ruimte te maken voor de telescoophulzenafsluiting met drukveren). Daarbij zijn de originele mahoniehouten pijpstokken aangepast door de telescoophulzen in te boren. Het is mogelijk om de originele situatie weer te herstellen.

De pulpeten zijn nog origineel maar het leer is hard. Wij adviseren de pulpeetstroken in originele stijl te vervangen.

De windlade van de houten pijpen Bourdon 16' baskant bevindt zich aan de kop van de manuaallade (dus evenwijdig aan de linkerzijde van de orgelkas). De speeltafel bevindt zich aan de, vanuit de kerk gezien, rechterzijwand van de orgelkas.

De pijproosters alsmede de ventielen met ventielveren en het draadwerk zijn in goede staat. De stokken waarop de pijpen staan zijn zoals eerder genoemd aan de onderkant veranderd. De belering van de speelventielen lijkt visueel nog in redelijke staat maar tijdens de demontage moet nader bekeken worden of het leer op deze afsluiters nog voldoende flexibel is.

Wij adviseren om de windlade (een windlade kan gezien worden als het hart van het orgel) tijdens de demontage grondig na te kijken en waar nodig te restaureren. Indien deze werkzaamheden serieus worden uitgevoerd kan het orgel zeker weer 100 jaar mee!

De windvoorziening

Onder in de orgelkas is een grote dubbele vouwbalg aangebracht met twee schepbalgen.

De grote balg zit achter de panelen van de orgelkast en de handhefboom (zie bovenstaande foto's) waarmee het orgel in 1904 werd "gepompt". Onder deze magazijnbalg zitten nog steeds de twee schepbalgen die de lucht in de magazijnbalg pompen!

Sinds de aansluiting van een elektrische ventilator is de handboom, die verbonden is met de scheppen, vastgezet (het systeem is dus buiten gebruik!). Het schapenleer is origineel. De lederen hoekverbindingen zijn inmiddels gedeeltelijk gerepareerd.

Omdat de grote dubbele vouwbalg geheel onderin het orgel zit adviseren wij om deze na de demontage van het orgel te restaureren zodat deze weer als nieuw is. Uit kostenbesparing kan men indien gewenst besluiten om de twee schepbalgen niet te restaureren, de handpompinstallatie kan dan echter nooit meer gebruikt worden.

De ventilator (van het Zwitserse fabricaat Meidinger) staat achter (buiten) de orgelkast in een geïsoleerde dempkist. De uitmonding is aangesloten op een windkanaal. De gewichten van gietijzer zijn origineel ondanks de verschillende uitvoeringen (er zijn gietijzeren platen, oude gietijzeren ramen en enige losse stukken gietijzer die bij elkaar de juiste winddruk bepalen). Voor het demonteren van het orgel zullen we de exacte winddrukken en de toonhoogte opmeten. We zullen nader onderzoeken of de toonhoogte en winddruk origineel is. Mogelijk zijn er later gewichten toegevoegd zodat de druk in de praktijk iets verlaagd kan worden hetgeen de klank zal beïnvloeden.

Het pijpwerk

Het pijpwerk is grotendeels gemaakt van een tin/lood legering waarbij het percentage tin hoog is. De technische toestand is gezien de leeftijd uitzonderlijk goed, er zijn wel wat kleine reparaties nodig.

Ook op de constructie van de Trompet 8' is niet bezuinigd. Bakker & Timmenga heeft hier vanaf c^o een constructie met dubbele koppen toegepast (een ring & noot constructie) zo-dat de beker en ook de klank stabiel staat en het tongwerk vaster op stemming blijft.

De karakteristieke intonatie is zoals wij dat in vakterm noemen "verlopen" (dit is zeker niet ongewoon na zoveel jaren van wisselende klimatologische omstandigheden en temperatuursverschillen in een kerkgebouw waardoor keer op keer metaalspanningen ontstaan!). Deze ongelijkheid in aanspraak en toonvorming kan echter gemakkelijk worden hersteld in originele staat. Na correcties is de klank weer homogeen en als origineel.

Het houten pijpwerk is in goede staat.

Aanschafkosten

De vraagprijs is zeker interessant voor een gemotiveerde koper: voor de Protestantse Gemeente van Wommels is het heel belangrijk dat dit fraaie, karakteristieke en zeer waardevolle kerkorgel een goede herbestemming zal krijgen, bij voorkeur in een kerkgebouw en een kerkelijke gemeente die het orgel veelvuldig zal gebruiken tijdens de Erediensten.

Natuurlijk moet het orgel vakkundig gedemonteerd en overgeplaatst worden. Van den Heuvel- Orgelbouw bv uit Dordrecht heeft op dit vakgebied veel ervaring en heeft recentelijk een exclusieve schriftelijke overeenkomst met de kerkrentmeesters van Wommels aangegaan om een goede bestemming voor het orgel te zoeken en zorg te dragen voor de overplaatsing.

De demontage, herstel- en restauratiewerkzaamheden alsmede de installatie en verdere afwerking van het historische orgel etc. zullen dan ook worden uitgevoerd door J.L. van den Heuvel- Orgelbouw bv. De kosten voor deze werkzaamheden zijn afhankelijk van de specifieke wensen van de opdrachtgever(s) en de eventuele inzet van vrijwilligers bij werkzaamheden als vervoer, aanleg elektra, (bouwkundige) aanpassingen schilderwerkzaamheden etc.

Verdere inlichtingen

Jan L. van den Heuvel – Orgelbouw bv

Amstelwijckweg 44
3316 BB Dordrecht
T. 078 – 6179540

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl
www.vandenheuvel-orgelbouw.nl